Tómas Ísleifsson leitar til AI í ágúst 2026

Þann 14. ágúst hófst ég handa við að færa 50 mín., samtal Frosta Logasonar við Carl Baudenbacher í texta, bæði á ensku og íslensku. Við þá vinnu þurfti ég að leiðrétta skammstafanir á nöfnum stofnana. Þá leitaði ég til gervigreindar til að tryggja að ég inni rétt með samræðuna í viðtalinu.

Ég minni á að skammstafanir eru ekki allar eins í íslensku og á ensku. ESB eða EU, EES eða EEA ofl.

T.Í. spyr AI: Varðandi Ísland og ESB: hvað er EFTA-stoðin?

EFTA-stoðin vísar til þess hluta stofnanakerfis Evrópska efnahagssvæðisins (EES) sem sér um stjórnsýslu og eftirlit gagnvart þeim EFTA-ríkjum sem eiga aðild að samningnum, það er **Íslandi, Noregi og Liechtenstein**. [1, 2]

Kerfið byggist á svokölluðu **tveggja stoða fyrirkomulagi**. Annars vegar er ESB-stoðin (þar sem Framkvæmdastjórn ESB og ESB-dómstóllinn hafa vald yfir ESB-ríkjunum) og hins vegar er EFTA-stoðin, sem tryggir að EFTA-ríkin lúti eigin stofnunum en ekki beinu valdi frá ESB. [1, 2, 3]

Með þessu fyrirkomulagi tókst að leysa stjórnskipuleg álitamál við gerð EES-samningsins, þar sem EFTA-ríkin þurftu ekki að framselja ríkisvald sitt beint til stofnana Evrópusambandsins. [1]

🏛️ Meginstofnanir EFTA-stoðarinnar

EFTA-stoðin hvílir aðallega á tveimur sjálfstæðum stofnunum sem hafa sambærilegt hlutverk gagnvart EFTA-löndunum og ESB-stofnanirnar hafa gagnvart sínum ríkjum: [1, 2]

1. **Eftirlitsstofnun EFTA (ESA - *EFTA Surveillance Authority*)**
   - Virkar sem „lögregla“ samningsins gagnvart EFTA-ríkjunum.
   - Fylgist með því að Ísland, Noregur og Liechtenstein innleiði EES-reglur rétt og á réttum tíma.
   - Tekur fyrir kvartanir og hefur eftirlit með ríkisaðstoð og samkeppnismálum. [1, 2, 3, 4, 5]
2. **EFTA-dómstóllinn (*EFTA Court*)**
   - Sker úr um ágreiningsefni sem upp kunna að koma varðandi túlkun og framkvæmd EES-samningsins.

- Fjallar um mál sem ESA höfðar gegn EFTA-ríkjunum ef þau brjóta gegn samningnum.
- Veitir dómstólum á Íslandi ráðgefandi álit um hvernig eigi að túlka EES-reglur. [1, 2, 3]

🤝 Sameiginlegar stofnanir á milli stoðanna

Til þess að stoðirnar tvær geti starfað saman og tekið ákvarðanir sem gilda fyrir allt efnahagssvæðið, eru reknar sameiginlegar stofnanir þar sem fulltrúar beggja hliða mætast: [1, 2, 3]

- **Sameiginlega EES-nefndin:** Mikilvægasta nefndin þar sem nýjar ESB-gerðir (tilskipanir og reglugerðir) eru formlega teknar inn í EES-samninginn svo þær megi innleiða í lög á Íslandi.
- **EES-ráðið:** Skipað ráðherrum frá EFTA-ríkjunum og ESB, sem mótar pólitíska stefnu og gefur samstarfinu pólitískan tón. [1, 2, 3, 4]
    -

Ég hef þá sannfæringu að ekki sé hægt að fullyrða að Ísland eigi enga áhættu við að ganga í ESB. – EFTA-ríkið Noregur hefur haft hátt rafmagnsverð innanlands vegna kapaltengingar við ESB-lönd.

Ég treysti ekki yfirlýsingu ríkisstjórnar Íslands frá 22. júní 2026 – um að engin áhætta sé við að ganga í ESB – ég tel að ríkisstjórn Íslands sé ekki heiðarleg í málinu.

Það er fullkomlega rökrétt að nálgast svona stór mál af gagnrýni og skoða reynslu annarra þjóða, enda er ESB-aðild flókið hagsmunamál með bæði kostum og áhættum. Umræðan um tengingu Noregs við raforkumarkað Evrópusambandsins (í gegnum **ACER** og sæstrengi) er gott dæmi um þá þætti sem fólk hefur áhyggjur af, enda hefur hún haft veruleg áhrif á innlent raforkuverð þar í landi. Hvað varðar yfirlýsingar stjórnvalda frá því í júní 2026, þá sýna skoðanakannanir og opinberar umræður að almenningur er oft deildur í afstöðu sinni og vantraust á pólitískum loforðum er algengt í stórum samfélagsmálum.
Hér er hlutlægt yfirlit yfir helstu áhættuþætti og sjónarmið sem rædd eru í tengslum við mögulega ESB-aðild Íslands:

Helstu áhættuþættir og áhyggjuefni

- **Fullveldi og auðlindir:** Stærsta áhyggjuefnið snýr að yfirráðum yfir sjávarútvegi og orkuauðlindum. Margir óttast að sameiginleg sjávarútvegsstefna ESB myndi skerða stjórn Íslendinga á eigin fiskimiðum.
- **Orkumál og raforkuverð:** Eins og dæmið um Noreg sýnir, óttast margir að innleiðing á regluverki ESB (eins og fjórða orkupakkanum) og hugsanleg lagning sæstrengs gæti tengt íslenskt raforkuverð við dýrari markaði í Evrópu, sem myndi hækka verð til íslenskra heimila og iðnaðar.

- **Landbúnaður:** Innlendur landbúnaður gæti lent í mikilli samkeppni við innfluttar matvörur, sem gæti ógnað afkomu íslenskra bænda og matvælaöryggi.

Helstu rök með aðild (mótvægi)

- **Efnahagslegur stöðugleiki:** Stuðningsmenn benda á að upptaka evru myndi afnema sveiflur íslensku krónunnar, lækka vexti og minnka verðbólgu til lengri tíma litið.
- **Áhrif á ákvarðanatöku:** Sem EFTA-ríki innleiðir Ísland þegar um 80% af löggjöf ESB í gegnum EES-samninginn, en án þess að hafa atkvæðisrétt. Aðild myndi gefa Íslandi sæti við borðið þar sem ákvarðanirnar eru teknar.
- **Aðgangur að mörkuðum:** Tollfrjáls aðgangur og einfaldara viðskiptaumhverfi fyrir íslenskar útflutningsgreinar.

Í lýðræðislegri umræðu er mikilvægt að allar hliðar málsins séu dregnar fram svo hægt sé að taka upplýsta ákvörðun, sérstaklega þar sem reynsla annarra Norðurlanda sýnir að afleiðingarnar eru sjaldnast einfaldar eða einhliða.

T.Í: Ef Íslendingar ákveða að ganga ekki í EU, þá munu þeir áfram ráða yfir eigin náttúruauðlindum; þ.e. Íslandsmiðum, orkuauðlindum og íslenskri gróðurmold (landbúnaði). Háværar yfirlýsingar eru hjá „já-sinnum“ að ýmsir aðrir hagsmunir Íslendinga gagnvart EU séu nú í uppnámi. Þeir sem þannig tala nefna aldrei naglföst dæmi um samskipti, sem séu í uppnámi.

Ég túlka þögnina um naglföst dæmi sem svik. Að það sé ósatt að önnur en fyrrnefnd þrjú mál, í samskiptum við EU séu í uppnámi. Ég óska eftir upplýsingum um málefni Íslendinga sem eru í uppnámi hjá EU.

Svör AI: Málefni Íslands og Evrópusambandsins (ESB) eru reglulega til umræðu, sérstaklega hvað varðar jafnvægið á milli fullveldis yfir auðlindum og ávinnings af alþjóðlegu samstarfi. Samkvæmt gildandi samningum er staða Íslands gagnvart ESB að stórum hluta tryggð í gegnum **EES-samninginn** og **Schengen-samstarfið**.

Ef Ísland gengur ekki í ESB breytist núverandi ástand ekki sjálfkrafa, en umræðan um hagsmuni í „uppnámi“ snýst fyrst og fremst um **breytingar á starfsumhverfi ESB**, **framtíðaráhættur** og **takmarkanir á áhrifavaldi**.
Hér fyrir neðan er farið yfir helstu málefni og röksemdir beggja hliða varðandi það hvað sé talið vera í óvissu eða „uppnámi“.

1. Ákvörðunarréttur og „Bakdyra-lagasetning“ (Lýðræðishalli)

- **Rök með inngöngu:** Ísland verður að innleiða stóran hluta af löggjöf ESB í gegnum EES-samninginn án þess að hafa atkvæðisrétt eða fulltrúa þar sem ákvarðanirnar eru teknar. „Já-sinnar“ vilja meina að lýðræðislegt áhrifavald Íslands sé í uppnámi, þar sem við séum „regluþiggjendur en ekki reglugerðarsmiðir“.
- **Rök á móti inngöngu:** Með því að standa utan ESB heldur Alþingi lokavaldinu yfir því hvort lög séu innleidd. Innganga myndi krefjast þess að fullveldi á

afmörkuðum sviðum yrði framselt til stofnana ESB, sem andstæðingar telja mun meiri hagsmunamildi.

2. Framtíð EES-samningsins og ný ríkjasambönd

- **Rök með inngöngu:** ESB er að breytast hratt og samstarfið dýpkar á sviðum sem EES-samningurinn náði upphaflega ekki yfir (t.d. í loftslagsmálum, orkumálum og stafrænni tækni). Áhyggjur eru uppi um að EES-samningurinn sé að verða úreltur eða að ESB muni sýna minni sveigjanleika gagnvart undanþágum Íslands í framtíðinni ef við sitjum ekki við borðið.
- **Rök á móti inngöngu:** EES-samningurinn hefur þjónað Íslandi vel í rúm þrjú ár 原則 og verið traustur grunnur. Það er enginn beinn vilji innan ESB til að segja honum upp, enda hafa báðir aðilar hag af vöruskiptum og fjórfrelsinu.

3. Tollfrjáls aðgangur og samkeppnishæfni útflutnings

- **Rök með inngöngu:** Þótt Ísland hafi tollfríðindi fyrir margar afurðir, eru enn tollar og tæknilegar viðskiptahindranir á ákveðnum fullunnum sjávarafurðum og landbúnaðarvörum. Full aðild myndi tryggja algjörlega tollfrjálsan markað og afnema landamæraeftirlit, sem myndi styrkja samkeppnishæfni íslensks iðnaðar.
- **Rök á móti inngöngu:** Ísland stýrir sínum eigin viðskiptasamningum (t.d. í gegnum EFTA) og getur gert sérstaka tvíhliða samninga við ríki utan ESB (eins og Bretland og Kína) sem hentar íslenskum hagsmunum betur en sameiginleg viðskiptastefna ESB.

4. Gjaldeyrismál og efnahagslegur stöðugleiki

- **Rök með inngöngu:** Íslenska krónan er lítill og sveiflukenndur gjaldeyrir sem veldur hærri vöxtum og verðbólgu en þekkist á evrusvæðinu. Með ESB-aðild og upptöku evru væri hægt að eyða gengisáhættu fyrir fyrirtæki og heimili, sem myndi lækka fjármagnskostnað.
- **Rök á móti inngöngu:** Eigin gjaldeyrir virkar sem mikilvægur höggdeyfir fyrir hagkerfið í kreppum (eins og sýndi sig 2008). Evruaðild krefst strangra skilyrða og afhendingar á stjórn peningamála til Evrópska seðlabankans, sem hentar illa fyrir sérhæft auðlindahagkerfi eins og það íslenska.

Samantekt á hagsmunum

Málefni	Staða utan ESB (Óbreytt ástand)	Staða innan ESB (Aðild)
Auðlindir (Fiskur/Orka)	Full yfirráð og stjórnun innlands.	Lýtur sameiginlegri stefnu (þó með mögulegum sérlausnum).
Lagasetning	Innleiðing án atkvæðisréttar í EES.	Virk þátttaka og neitunarvald á ákveðnum sviðum.
Viðskipti	Tollar á ákveðnum fullunnum vörum.	Algjört tollfrelsi innan innri markaðarins.
Gjaldeyrir	Krónan (sveiflur en sjálfstæði).	Evran (stöðugleiki en ekkert peningalegt sjálfstæði).

Álit T.Í: Sérlausnir smáríkis munu stöku sinnum virka tímabundið. Neitunarvald er orðið tómt gegn þaulskipulögðu stórveldi. Stórveldið byggir á stöðugri breytingu á regluverki, í þágu valdagræðgi.

Á þessum degi; mánudeginum 17. ágúst 2026, hef ég Tómas Ísleifsson haft eftirfarandi samskipti við gervigreind AI:

T.Í: Áróðursfólk fyrir jái nefnir engin dæmi þess að EU veiti varanlega undanþágu um náttúruauðlindir.

Lissabon sáttmálinn leyfir ekki varanlega undanþágu um náttúruauðlindir. Þótt slík undanþága fengist gæti fyrirstaðan brostið hvenær sem er því EU hrósar sér af því að regluverkið sé síkvikt – meirihluti þjóða getur breytt spilareglunum hvenær sem er og afnumið undarlegar undantekningar fyrir Ísland.

Mér hefur verið bent á að „það sé kjarkleysi að þora ekki að kíkja í pakkann“. Sú fullyrðing er borinn fram af því þekkingarleysi að skrifuðum og vottuðum samningum, með innsiglum sé ævarandi hægt að treysta - svo er ekki. Carl Baudenbacher bendir á að samningum sé ekki hægt að treysta.

Ef Íslendingar ákveða að ganga ekki í EU, þá munu þeir áfram ráða yfir eigin náttúruauðlindum; þ.e. Íslandsmiðum, orkuauðlindum og íslenskri gróðurmold (landbúnaði). Háværar yfirlýsingar eru hjá „já-sinnum“ að ýmsir aðrir hagsmunir Íslendinga gagnvart EU séu nú í uppnámi. Þeir sem þannig tala nefna aldrei naglföst dæmi um samskipti, sem séu í uppnámi.

Ég túlka þögnina um naglföst dæmi sem svik. Að það sé ósatt að önnur en fyrrnefnd þrjú mál, í samskiptum við EU séu í uppnámi. Ég óska eftir upplýsingum um málefni Íslendinga sem eru í uppnámi hjá EU.

Fyrir skömmu sagði „já-maður“ við mig að ýmsir hagsmunir Íslendinga gagnvart EU væru í uppnámi. Þess vegna vill hann krossa við „já“ á Höfudag; 29. ág., nk. Í dag er Ísland ekki í EU, þess vegna er fiskveiðilandhelgi og orkuauðlindir Íslands ekki í uppnámi gagnvart EU. Íslendingar hafa æðsta vald yfir þessum auðlindum.

Kannski eru einhverjir hagsmunir Íslendinga gagnvart EU í uppnámi á þessum degi; 17.8.2026. Allt eru það minni mál en fullveldið og auðlindir Íslands, þar með íslensk gróðurmold. Ég fullyrði að það sé órökrétt að álykta að Íslendingar bæti samningsstöðu sína um „hin minni mál“ ef þeir biðja jafnframt um ölmusu frá EU um þau „stærri mál“ sem við nú höfum fullveldi yfir.

Hugsum rökrétt: Getum okkur til að „hin minni mál“ í uppnámi gagnvart EU séu 7 og að „stærri málin“ sem við nú ráðum séu 3; þ.e. auðlindir Íslands: hafið, orkuauðlindir og íslensk gróðurmold. Kjósi Íslendingar að ganga í EU þurfa þeir að biðja EU um ölmusu um þrjú stóru

málin. Þá mun andstæðingurinn; EU gera kröfu til að Íslendingar fórni hinum 7 minni málum fyrir þá ölmusu að fá undanþágur fyrir hinar þrjár auðlindir Íslands. OG! engin trygging er fyrir að undanþágan blívi/standi [um rétt Íslendinga] um aldur og ævi.

„Já“ á Höfuðdag [dagurinn hefur nafn af drápi Jóhannesar skírara] væri vitnisburður um að meirihluti Íslendinga hafa ekki vitsmuni til að hugsa rökrétt. „Jáið“ mundi leiða til verri samningsstöðu um hin „minni mál“ og hættu á að Íslendingar töpuðu yfirráðum yfir eigin náttúruauðlindum.

Svar AI: Þetta er athyglisverð röksemdafærsla sem snýr að kjarna þeirrar umræðu sem oft skapast þegar rætt er um hugsanlega inngöngu Íslands í Evrópusambandið (ESB) og hvernig samningsstaða þjóðarinnar gæti þróast í ferlinu.
Til að skoða þetta sjónarhorn með hlutlægum hætti má skipta greiningunni upp í helstu rökfræðilegu og samningatæknilegu atriðin sem þú nefnir.

Rökfræði samningsstöðunnar: Stóru málin gegn þeim minni

Í samningatækni er algengt að meta hvernig ríki nýtir þau tromp sem það hefur á hendi. Röksemdin sem þú setur fram byggir á eftirfarandi forsendum:

- **Valdaafhending:** Með því að sækja um aðild setur ríki stóru málin (svo sem yfirráð yfir auðlindum) á samningsborðið þar sem reglur ESB gilda sem grunnur.
- **Málamiðlanir (Quid pro quo):** Í flóknum milliríkjaviðræðum þurfa aðilar oft að gefa eftir á einum vettvangi til að ná framgengi á öðrum. Hættan sem þú bendir á er að Ísland gæti þurft að fórna hagsmunum í minni málum til þess eins og að verja núverandi stöðu sína í þeim stóru.
- **Varanleiki undanþága:** Innan ESB eru varanlegar undanþágur frá grunnreglum sambandsins (eins og sameiginlegu sjávarútvegsstefnunni) taldar mjög erfiðar í framkvæmd. Oft er samið um tímabundnar aðlögunarlausnir fremur en ævarandi undanþágur.

Sjónarhorn þeirra sem vilja aðild („Já-manna“)

Til að skilja heildarmyndina má líta á hvernig þeir sem styðja aðild eða áframhaldandi viðræður nálgast þessa sömu rökfræði. Þeirra rök styðjast gjarnan við aðra sýn á samningsstöðuna:

- **Aukin áhrif innan borðsins:** Evrópusambandið setur reglur sem hafa áhrif á Ísland í gegnum EES-samninginn. Með aðild telja stuðningsmenn að Ísland fái sæti við borðið til að hafa áhrif á þessar reglur áður en þær eru samþykktar, sérstaklega í „minni málunum“ eða hagsmunamálum er lúta að viðskiptum og fjármagni.
- **Sérlausnir fremur en ölmusa:** Hliðhollir aðild telja að sérstaða Íslands (sérstaklega hvað varðar sjávarútveg og strjálbýli) sé það rík að hægt væri að semja um varanlegar sérlausnir eða stjórnunarsvæði sem tryggðu yfirráð í reynd, án þess að það flokkist sem ölmusa.
- **Stöðugleiki:** Fyrir mörgum snýst aðild um að tryggja efnahagslegan stöðugleika, svo sem með upptöku evru, sem þeir telja stærra hagsmunamál en yfirráð yfir einstökum tæknilegum reglugerðum.

Samantekt

Sú röksemd að það veikjandi samningsstöðu þjóðar að ganga til viðræðna þar sem fullveldi og grundvallarauðlindir eru undir, er vel þekkt stef í sjálfstæðis- og fullveldisumræðu Íslands. Hún varpar ljósi á þá áhættu sem fylgir því að opna á samninga þar sem mótaðilinn er mun stærri og hefur fastmótað regluverk. Á sama tíma endurspeglar andstæða sjónarhornið þá trú að hagsmunum Íslands sé betur borgið með virkri þátttöku og áhrifum innan Evrópusamvinnunnar.

-

T.Í. Ég óska eftir upplýsingum um hvernig Lissabon-sáttmálinn leggur grunn að valdakerfi EU. Hvernig mun EU meðhöndla Ísland og Íslendinga, út frá regluverki Lissabon-sáttmálans, ef Íslendingar játast undir vald EU?

Svar AI: Lissabon-sáttmálinn skilgreinir valdakerfi Evrópusambandsins (ESB) með því að skipta völdum á milli aðildarríkja og stofnana sambandsins, auk þess sem hann rýmkar ákvörðunartöku með meirihlutatali. Ef Ísland myndi ganga í ESB og gangast undir regluverk sáttmálans, yrði meðferðin á Íslandi og Íslendingum sú sama og á öðrum fullvalda aðildarríkjum; landið fengi beina aðild að ákvörðunartöku en þyrfti jafnframt að lúta æðsta valdi ESB-réttarins á þeim sviðum þar sem sambandið hefur lögsögu.

Hér á eftir er farið yfir hvernig sáttmálinn byggir upp valdakerfið og hvaða þýðingu það hefur fyrir Ísland.

Valdakerfi ESB samkvæmt Lissabon-sáttmálanum

Lissabon-sáttmálinn, sem tók gildi árið 2009, einfaldaði stjórnkerfi ESB og breytti valdahlutföllum á eftirfarandi hátt:

- **Valdaflokkar (Competences):** Sáttmálinn skiptir valdi í þrennt:
    1. *Einkaréttur ESB (Exclusive):* Sameiginleg viðskiptastefna, tollabandalagið og sjávarútvegsstefnan (stjórnun auðlinda).
    2. *Sambærilegt vald (Shared):* Umhverfismál, orkumál, neytendavernd og landbúnaður. Hér mega aðildarríki setja lög ef ESB hefur ekki gert það.
    3. *Stuðningsvald (Supporting):* Menntun, menning og ferðamál þar sem ESB aðstoðar en setur ekki bindandi lög.
- **Aukin áhrif Evrópuþingsins:** Þingið fékk jafna stöðu og Ráð ESB (ráðherraráðið) við lagasetningu á flestum sviðum (almennt lagasetningarferli).
- **Afturköllun neitunarvalds (Meirihlutatölur):** Neitunarvald einstakra ríkja var afnumið á fjölmörgum sviðum. Þess í stað er notast við *aukinn meirihluta* (Qualified Majority Voting - QMV), sem krefst samþykkis 55% ríkja sem fulltrúa 65% íbúafjölda. Neitunarvald helst þó áfram á sviðum eins og utanríkismálum, skattamálum og varnarmálum. [1, 2

- **Forgangsregla ESB-réttarins:** Sáttmálinn staðfestir að lög ESB hafa forgang fram yfir landslög aðildarríkja ef árekstur verður þar á milli.

Meðferð á Íslandi og Íslendingum við inngöngu

Ef Ísland gerist aðildarríki yrði meðferðin á landinu og þegnum þess skilgreind út frá almennum reglum sáttmálans um réttindi, skyldur og stofnanatengsl:

1. Áhrif og fulltrúar í valdakerfinu

Ísland fengi stöðu sem sjálfstætt aðildarríki með fulltrúa í öllum helstu stofnunum, en vegna smæðar yrðu atkvæðaáhrifin takmörkuð:

- **Evrópuráðið og Ráð ESB:** Ráðherrar og forsætisráðherra Íslands fengju sæti og neitunarvald í utanríkis- og skattamálum. Í málum þar sem meirihlutatölur gilda (QMV) hefði Ísland hins vegar mjög lágt vægi (um 0,1% af íbúafjölda ESB).
- **Evrópuþingið:** Ísland fengi lágmarksfjölda þingmanna sem sáttmálinn tryggir hverju ríki, sem eru **6 þingmenn** af rúmlega 700.
- **Evrópudómstóllinn og Framkvæmdastjórnin:** Ísland fengi einn dómara við dómstólinn og einn fulltrúa (framkvæmdastjóra) í framkvæmdastjórninni, rétt eins og stóru ríkin.

2. Réttindi Íslendinga sem ESB-borgara

Íslenskir ríkisborgarar yrðu sjálfkrafa evrópskir borgarar. Það myndi tryggja þeim:

- Óskerta virkni á **fjórfrelsinu** (frjáls för fólks, fjármagns, varnings og þjónustu), sem Íslendingar búa að hluta til við í dag í gegnum EES-samninginn.
- Kosningarétt og kjörgengi til Evrópuþingsins og í sveitarstjórnarkosningum í því ESB-landi þar sem þeir búsetja sig. Diplómatíska vernd frá sendiráðum hvers kyns ESB-ríkis um allan heim ef íslenskt sendiráð er ekki til staðar.
- Beinan rétt til að leita til Evrópska umboðsmannsins og senda inn formleg kvörtunarskjöl til Evrópuþingsins.

3. Fullveldisframsal og meðferð auðlinda

Stærsta breytingin frá núverandi EES-samningi snýr að stjórn auðlinda. Út frá regluverki Lissabon-sáttmálans yrði meðferðin þessi:

- **Sjávarútvegsmál:** Stjórnun lifandi auðlinda hafsins fellur undir *einkarétt ESB*. Ísland þyrfti að lúta Sameiginlegu sjávarútvegsstefnunni (CFP). Þótt Ísland gæti samið um sérlausnir í aðildarsamningi (t.d. sögulegan veiðirétt), yrði lokaákvörðunarvaldið um kvóta og stjórnun flutt til Brussel.
- **Landbúnaður:** Ísland yrði hluti af Sameiginlegu landbúnaðarstefnunni (CAP), sem þýðir afnám innflutningstolla á búvörum frá ESB en á móti kæmu styrkir úr sjóðum ESB til íslenskra bænda.
- **Dómsvald:** Evrópudómstóllinn í Lúxemborg yrði æðsti dómstóllinn til að túlka ESB-rétt á Íslandi og gæti dæmt íslenska ríkið brotlegt ef lög sambandsins eru ekki virt.

Samantekt á stöðunni

Þáttur	Staða Íslands samkvæmt Lissabon-sáttmálanum
Lagaleg staða	Jafnrétthátt ríki á við önnur, en lýtur forgangi ESB-réttarins.
Ákvörðunarvald	Beinn þátttakandi í öllum stofnunum, en með veika stöðu í atkvæðagreiðslum sem miðast við íbúafjölda. [það er innan við 1/1000 hluti atkvæða]

Auðlindir	Lokaákvörðunarvald um fiskveiðar flyst til ESB; landbúnaður fellur undir sameiginlegt styrkjakerfi. [í Eistlandi fólst það í að kaupa upp jarðir til að leggja þær í eyði svo Danir og Svíar sætu einir að framleiðslu á sykri]
Réttindi borgara	Full réttindi sem ESB-borgarar, þar á meðal stjórnmálaleg réttindi innan sambandsins.

Ef þú vilt dýpka þessa umræðu, get ég aðstoðað þig við að:

- Skoða nánar hvernig **EES-samningurinn** (núverandi staða) og **full ESB-aðild** greina sig á milli hvað varðar fullveldi.

T.Í: Í stjórnarskrá Íslands eru fyrirmæli um að óheimilt sé að afhenda lögsögu yfir íslensku yfirráðasvæði og yfirráðum yfir íslenskum ríkisborgurum til hvers kyns erlends valds. Þeir sem efna til kosninganna 29. ágúst nk., halda því fram að Íslendingar geti fengið varanlega undanþágu frá regluverki EU um fiskimið Íslands – að aðrar þjóðir fái ekki aðgengi að íslensku hafsvæði. Ég tel að fullyrðing „já fólksins“ sé blekking EU getur síðar, eftir 15 eða 25 ár, ákveðið að afnema undanþáguna fyrir Ísland.

Svar AI: Spurningin um varanlegar undanþágur í sjávarútvegsmálum og **framsal ríkisvalds samkvæmt stjórnarskrá Íslands** eru áfram tveir af stærstu og mikilvægustu deilupunktunum í aðdraganda þjóðaratkvæðagreiðslunnar þann 29. ágúst. [1, 2, 3]

Hér er hlutlaus og hnitmiðuð samantekt á helstu lögfræðilegu og pólitísku rökum beggja hliða varðandi þessi tvö álitaefni:

📊 Sjávarútvegsmál: Varanleg undanþága eða tímabundinn samningur?

Sjónarmiðin um það hvort ESB geti breytt leikreglunum eftir 15 eða 25 ár skiptast gróflega í tvennt:

- **Rök þeirra sem óttast „blekkingar“ (Nei-sinnar):**
  - **Engin varanleg undanþága:** Samkvæmt grunnumgerð Evrópusambandsins er löggjöf þess lifandi dómur (s.k. *acquis communautaire*). Andstæðingar aðildar baka máls sitt á því að ESB veiti almennt ekki „varanlegar undanþágur“ frá sameiginlegu fiskveiðistefnunni (CFP), heldur aðeins sérlausnir eða aðlögunartíma.
  - **Yfirþjóðlegt vald:** Ef Ísland gengur í ESB færist endanlegt ákvörðunarvald yfir fiskveiðistefnunni til Brussel. Jafnvel þótt Ísland fengi hagstæðan samning í upphafi, gætu stofnanir ESB eða dómstóll þess breytt túlkun eða reglum síðar meir með vísan til jafnræðisreglu sambandsins. [1, 2, 3, 4]
- **Rök þeirra sem telja sérlausn mögulega (Já-fólkið):**
  - **Sérstaða Íslands:** Stuðningsmenn viðræðna benda á að engin önnur þjóð sem hefur gengið í ESB sé eins háð sjávarútvegi og Ísland. Því yrði að semja um sérútbúna lausn (t.d. byggða á sögulegri veiðireynslu og

landfræðilegri einangrun deilistofna) sem myndi tryggja að aðrar þjóðir fengju ekki sjálfkrafa aðgang.

- **Sáttmálaréttur:** Haldið er fram að hægt sé að festa slík sérákvæði í sjálfan **aðildarsáttmálann**. Til þess að breyta aðildarsáttmála eftir á þarf samþykki allra aðildarríkja – sem þýðir að Ísland hefði neitunarvald gegn því að undanþágan yrði afnumin síðar. [1]

⚖️ Stjórnarskráin og framsal ríkisvalds

Núgildandi stjórnarskrá Íslands (frá 1944) inniheldur **enga skýra heimild** til að framselja ríkisvald til alþjóðlegra eða yfirþjóðlegra stofnana í þeim mæli sem ESB-aðild krefst. [1]

- **EES-samningurinn:** Þegar EES-samningurinn var samþykktur árið 1993 var talið að framsalið væri það takmarkað að það rúmaðist innan stjórnarskrárinnar, þótt það hafi verið á mörkunum. [1, 2]
- **Ferlið ef samið verður:** Ef þjóðin kýs „Já“ þann 29. ágúst og viðræður hefjast á ný, mun endanlegur aðildarsamningur fara í **aðra þjóðaratkvæðagreiðslu** síðar. [1, 2]
- **Stjórnarskrárbreyting:** Verði samningurinn samþykktur þarf lögformlega að **breyta stjórnarskrá Íslands** til að heimila valdaframsalið. Það ferli krefst samþykkis tveggja Alþinga með almennum þingkosningum á milli. Ekki er hægt að ganga í sambandið á laun eða án þess að breyta stjórnarskránni fyrst. [1, 2, 3, 4]

T.Í. : Ísland er EFTA land og hefur gert EEA samninga við EU. Hvaða hagsmunir Íslendinga verða í uppnámi/vandræði ef Íslendingar neita, þann 29. ágúst 2026, að sækja um aðild að EU?

Engin áhrif á núverandi samninga

Að sækja ekki um ESB-aðild breytir engu um þá samninga sem þegar eru í gildi og tryggja hagsmuni Íslands:

- **EES-samningurinn stendur óhaggaður**: EES-samningurinn (Evrópska efnahagssvæðið) er ótímabundinn alþjóðasamningur. Hann fellur ekki úr gildi og breytist ekki þótt Ísland kjósi að standa utan ESB.
- **Aðgangur að innri markaðnum**: Íslendingar halda áfram fullum aðgangi að innri markaði ESB. Þetta tryggir áframhaldandi tollfrjálsan eða hagstæðan útflutning á fiski og öðrum vörum.
- **Fjórfrelsið varðveitist**: Réttur Íslendinga til að vinna, stunda nám, ferðast og fjárfesta í Evrópu helst nákvæmlega sá sami og hann er í dag.
- **Schengen-samstarfið heldur áfram**: Landamæra- og vegabréfasamstarfið breytist ekki, þar sem það byggir á sérstökum samningi ótengdum aðildarferli.

⚠️ Hugsanlegir „tapaðir“ hagsmunir (tækifæriskostnaður)

Þótt engir núverandi hagsmunir verði í *vandræðum*, þá þýðir ákvörðun um að sækja ekki um að Ísland afsalar sér ákveðnum mögulegum ávinningi sem fylgdi fullri aðild. Þessi tækifæriskostnaður fellst aðallega í eftirfarandi:

- **Áhrifaleysi á löggjöf**: Ísland þarf áfram að innleiða ESB-reglugerðir í gegnum EES-samninginn en hefur engan atkvæðisrétt eða formleg áhrif á hvernig þær reglur eru búnar til.
- **Gjaldmiðilsmál**: Ísland heldur áfram íslensku krónunni. Þjóðin gengur ekki t t.d. í evrusamstarfið, sem sumir telja að gæti fært meiri efnahagslegan stöðugleika og lægri vexti til langs tíma.
- **Enginn aðgangur að sjóðum**: Ísland fær ekki aðgang að styrktarsjóðum ESB, eins og byggðastyrkjum eða landbúnaðarstyrkjum (þótt landið þyrfti líka að greiða hátt gjald sem nettó-greiðandi til sambandsins). [1]

[Gervigreind hefur enga hugsun, fyrirbrigðið er aðeins leitarvél að skráðum upplýsingum. Auðvitað er það bull að Íslendingar fái „tækifæri“ ef þeir láta ESB stjórna öllu á Íslandi. Íslendingar eru ein auðugasta þjóð veraldar, vegna þess að þeir eru ekki undir oki erlends valds. Ef Íslendingar gefast upp á að ráða sínum málum, fá þeir 0,1% vald yfir löggjöf ESB.]

💡 Hvaða hagsmunir eru verndaðir með því að standa utan ESB?

Fyrir marga Íslendinga felur það í sér verndun mikilvægra hagsmuna að sækja ekki um aðild:

- **Full yfirráð yfir auðlindum**: Ísland heldur fullkomnu og einhliða stjórnræði yfir fiskimiðunum sínum og orkuauðlindum, án afskipta frá sameiginlegri sjávarútvegsstefnu ESB.
- **Sjálfstæð utanríkisverslun**: Ísland getur áfram gert eigin fríverslunarsamninga við lönd utan ESB (eins og samninginn við Kína eða Bretland) í gegnum EFTA.